

ATITUDINEA LUI NICOLAE TITULESCU FAȚĂ DE ȚĂRĂNIME LA 1907

N. ADĂNILOAIE

Nicolae Titulescu n-a fost numai o personalitate marcantă a diplomației românești și internaționale, un apărător și organizator al păcii europene, un eminent jurist și profesor, ci și un mare patriot și un apărător sincer al intereselor țărănimii. El a făcut parte din pleiada unor valoroși oameni de știință și cultură — A. D. Xenopol, N. Iorga, Radu Rosetti, Victor Babeș, Spiru Haret, C. Stere, V. Kogălniceanu, C. Mille, Gh. Coșbuc, Al. Vlahuță, Garabet Ibrăileanu, M. Sadoveanu, Octav Băncilă, Panait Cerna ș.a. — care, în ajunul ori în timpul mării răscoale din 1907, s-au preocupat de îmbunătățirea soartei țăranilor și și-au exprimat simpatia față de cauza lor.

Tinăr jurist — abia împlinise 25 de ani — profesor suplinitor la Universitatea din Iași și autor al unor lucrări de specialitate în care a criticat — printre altele — și sistemul agrar din România, N. Titulescu și-a început activitatea social-politică tocmai în anul 1907. Într-o carte intitulată *Împărțeala moștenitorilor*, apărută doar cu câteva săptămâni înainte de izbucnirea răscoalei, el demonstrează „absurditatea proprietății noastre funciare“ în care 4171 de moșieri posedau mai mult de jumătate din pământul țării, în timp ce peste 400.000 de săteni n-aveau deloc pământ sau aveau loturi prea mici ¹.

Arătând că „starea economică precară a păturei țărănești“ este cauzată de lipsa de pământ și de sistemul învoielilor agricole care creează sătenilor o „situație disperată“, el propune — cum făcuse și V. Kogălniceanu câteva luni mai înainte — împrumutarea celor fără pământ, îmbunătățirea regimului muncii, crearea de ferme model, de tovărășii sătești pentru vânzarea în comun, de bănci rurale, îmbunătățirea învățămîntului primar și alte măsuri urgente ².

Totodată, spre a se evita în viitor pulverizarea loturilor țărănești, tinărul jurist recomandă să se introducă și la noi — ca în alte state — „instituțiunea bunurilor de familie“. Adică, modificîndu-se regimul nostru succesoral, mica proprietate țărănească să fie transmisă integral unui singur copil, iar partea celorlalți să fie o creanță în bani. Frații care n-ar primi pământ s-ar duce în industrie și comerț, ajutînd astfel la dezvoltarea industriei — unde lipsesc brațele — „prin asigurarea recrutării unei clase uvriere“ ³.

¹ Nicolae Titulescu, *Împărțeala moștenitorilor*, București, 1907, p. 243—244.

² *Ibidem*, p. 263—264.

³ *Ibidem*, p. 261 și 272.

În primăvara anului 1907 unii colegi și prieteni craioveni i-au propus lui Titulescu să-și depună candidatura la colegiul III din județul Dolj, spre a fi ales deputat în Cameră. Sprijinit de aceștia, el a scos la 4 mai, la Craiova, un ziar, pe care-l intitulează, semnificativ, „Țăranul”. Nu era nici simplă întâmplare și nici dorința de a fi în actualitate editarea acestui ziar din care au apărut doar trei numere, suficiente însă pentru a dezvălui concepția și atitudinea burghezo-democratică a tinărului jurist și interesul deosebit manifestat față de problema agrară, de viața și nedreptățile suferite de țărănimea din România acelor vremi. Atunci, în anul mării răscoale — ca de altfel și mai târziu — N. Titulescu va sesiza, cu spiritul lui pătrunzător, nedreptățile sociale și va lupta pentru îndepărtarea lor.

În primul articol al ziarului „Țăranul”, intitulat *Către sătenii doljeni* și semnat de 12 cetățeni, se arăta: „Împrejurările grele, prin care a trecut de curind țara noastră, au dovedit cu prisosință greșeala ce au făcut cîrmuitoarii ei de a nu socoti ca factori ai vieții noastre sociale decît pe orășeni și de a da uitării pătura cea mai însemnată a populației noastre, atît ca număr cît și ca putere de muncă — clasa țărănească. Răscoalele țărănești au avut netăgăduit ca urmare, între multe altele, și întocmirea unor apărători de ocazie, fățarnici, nesinceri ai clasei țărănești, care acum, cu ocazia alegerilor, cer și votul sătenilor”⁴. Precizîndu-se că N. Titulescu nu face parte dintre aceștia, după ce i se face o scurtă biografie, se menționează că eminentul jurist iubește sincer pe țărani, e dispus să lupte dezinteresat pentru drepturile lor și a făcut acest lucru în publicistică înainte de răscoală. Semnatarii articolului subliniază apoi că, „cu ocazia răscoalelor țărănești, moșia lui N. Titulescu din județul Olt, anume Titulești, a fost prădată de țărani străini, cu toate că țărani de pe moșie i-au apărat conacul cu toată dragostea ce o aveau pentru proprietar. Ei bine — precizează ei — cel întîi care a cerut iertarea prădătorilor a fost N. Titulescu”. De aceea, se apelează la sătenii doljeni să trimită în parlamentul țării pe adevăratul apărător al țărânimii care este, totodată, „om de carte, om de faptă, om de inimă”.

Articolul următor, intitulat *Iubiți săteni* și semnat de N. Titulescu, reliefează că prima problemă „care trebuie să preocupe pe cîrmuitoarii noștri e aceea a pămîntului” de care țărani au atîta nevoie pentru a-și îndestula trebuințele. El se întrebă: „Care e mijlocul prin care plugarul poate, muncind, să dobîndească în chip ușor pămîntul necesar traiului său; care e mijlocul prin care pămîntul dobîndit să n-ajungă a se împărți pînă la mici fărîme care nu mai pot fi arate cu plugul; care e mijlocul prin care pămîntul dobîndit de un sătean să-i rămîie cu adevărat pe vecie, să nu-i poată fi ridicat de cămătari și exploataatori? Iată cele trei puncte în jurul cărora se strînge întreaga chestie a împroprietăririi țărănilor” și pe care intenționează să le expună.

⁴ „Țăranul”, nr. 1, din 4 mai 1907.

În continuare, Titulescu se ocupă de facilitarea arenzilor, de îmbunătățirea regimului de muncă, de sporirea numărului de vite și asigurarea izlazurilor necesare, de îmbunătățirea condițiilor materiale, sanitare și culturale ale țărănimii și-i invită pe acei săteni, învățători și preoți doljeni „care voiesc ca păsurile lor să fie aduse la cunoștința generală” să-i scrie direct spre a le publica în ziar. În finalul articolului, Titulescu accentua : „Cît despre mine, care scriu aceste rînduri, declar a mă pune cu desăvîrșire la dispozițiunea tuturor țaranilor nevoiași ajutîndu-i pe cît voi putea la toate păsurile lor, și mai ales în procesele ce pot avea la Craiova, dîndu-le serviciile mele în chip cu totul gratuit”⁵.

Un alt articol, din același număr al ziarului, justifică, indirect, ridicarea la luptă a țaranilor. Se arată că răscoala, „dacă a avut din nenorocire atîtea rele, ne-a servit însă o lecție, pe cît de aspră, pe atît însă de bine venită”. Deoarece, în decursul anilor, s-au făcut numeroase legi „fără însă să se fi dat cea mai mică atențiune oropsitului nostru sătean. De ce atîta impasibilitate din partea făuritorilor de legi... pentru 4 milioane de țarani care dau viață întregii țări și cărora în schimb nu li s-a dat nimic ? Dar toate au o limită și am avut noi nenorocirea să plătim atît de scump o greșeală, care însă acum a sosit vremea s-o reparăm“.

Ziarul „Țăranul” afirmă totodată că programul său este să lupte „din toată puterea ca un soare nou să apară în orizontul atît de întunecat al săteanului, și să-i dea un nou avînt pentru un trai mai demn, mai conștient, mai omenesc”. Se pledează apoi pentru ridicarea nivelului material și cultural al țărănimii, pentru formarea unui colegiu cu adevărat țărănesc în care toți sătenii să aibă posibilitatea să aleagă și să trimită în parlamentul țării pe cei mai luminați dintre ei, cunoscători necontestati ai crudei realități de la sate. Numai atunci parlamentul n-ar putea fi acuzat că e o ficțiune „cînd clasa țărănească va fi reprezentată în Cameră prin aleșii ei”. Numai atunci cînd, pe lîngă aceasta, țărănimea va fi scoasă din „situația precară în care se găsește astăzi”, va putea începe „o altă eră” în viața noastră politică și socială și „ne vom putea îndruma cu toții spre un ideal mai înalt, visul oricărui bun și adevărat român”⁶. Se face evident aluzie la idealul unității național-statale românești.

La 9 mai 1907 N. Titulescu, impresionat de revendicarea legitimă ce o afișaseră aproape peste tot sătenii răsculați, publică articolul *Țăranul și pămîntul* în care arată legătura indestructibilă între oameni și locuri, între pămînt și cei care trebuie să-l stăpînească. „Cine trebuie să posede prin excelență pămîntul unei țări ?” se întreba strălucitul jurist. Și tot el răspundea, în felul următor : „Acei care nu pot trăi decît muncind pămîntul și care își fac o profesiune de a-l munci și pentru ceilalți membri ai societății ocupați cu industria, comerțul sau profesiunile liberale. Acești posesori ai pămîntului național trebuie să fie prin

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, p. 3.

excelență țărani. Fără pământ țaranul moare, căci n-are cum trăi altfel în întocmirea socială de azi. Cu pământ, clasa țărănească trăiește, se dezvoltă, ba și ajută la îmbogățirea țării procurând celor ce nu se pot ocupa cu agricultura cele trebuincioase vieții⁷.

Observăm deci că Titulescu era adeptul tezei înaintate că posesorii pământului trebuie să fie acei care îl muncesc. El se pronunță atunci atât pentru înfăptuirea unei reforme agrare, care să îmbunătățească situația țărănimii, cât și pentru o reformă electorală menită să introducă votul universal. Considerînd că Partidul liberal va merge mai departe pe calea reformelor social-economice burgheze, Titulescu a solicitat înscrierea în acest partid. Dar membri secției din Craiova ai Partidului liberal, temîndu-se să nu fie eclipsați de personalitatea viitorului diplomat, i-au respins cererea de înscriere și l-au înlăturat și de pe lista candidaților guvernamentați ai colegiului III din Dolj⁸. Astfel stînd lucrurile, el n-a mai apărut nici pe buletinele de vot și, ca atare, n-a putut fi ales deputat în mai 1907⁹.

Tot în primăvara anului 1907 N. Titulescu s-a ridicat, cu hotărîre, împotriva pretențiilor moșierilor de a fi despăgubiți, demonstrînd pe de-o parte că țărani sînt insolvabili, iar pe de alta că „statul și miniștri nu pot fi juridicește obligați a despăgubi pe proprietarii devastați”, comunele de asemenea. El concluzionează că „juridicește, proprietarii păgubiți n-au nici un drept a pretinde despăgubiri de la stat”, daunele nefiînd decît consecințele „riscului normal al proprietății”¹⁰.

Precum am menționat, deși răsculații i-au adus pagube și moșii sale din satul Titulești, județul Olt, el, dînd dovadă de un larg spirit umanitarist, a declarat că nu are nici o pretenție și a cerut iertarea țărănilor pentru daunele aduse proprietății. În afară de aceasta, N. Titulescu — ca avocat — a apărut la proces pe răsculații din satul vecin Crîmpoia — care distruseseră patru conace și omorîseră și pe un moșier — pledînd pentru achitarea țărănilor arestați. La proces, printre altele, Titulescu declara: „E de tradiție ca la jurați apărarea acuzaților să se facă adresîndu-te inimii. E de tradiție ca verdictul să țîl dea inima nu rațiunea... Am convingerea că cu cît veți diseca afacerea mai bine, cu atît vă veți convinge de monstruoșitatea acuzațiunii”. Arătînd că și lui răsculații i-au distrus case și pătule păgubîndu-l de 150 000 lei, Titulescu sublinia că „ori ce s-ar dovedi contra unui individ care face parte dintr-un grup revoltat nu poate să-l constituie culpabil, căci e vorba de o crimă colectivă”. Deci nu 2—3 sînt vinovați, ci tot satul. „Și atunci ori îi condamni pe toți, ori pe niciunul. Să faci alegere între ei e o infamie.” Într-o crimă colectivă se pedepsesc instigatorii, adică cei care au produs atmosfera. „Dar pe aceștia nu-i știm, sau suntem

⁷ „Țăranul” nr. 2, din 9 mai 1907.

⁸ Ion M. Oprea, *Nicolae Titulescu*, Editura științifică, București, 1966, p. 48—49.

⁹ Vezi, „Dezbaterile Adunării Deputaților”, Ședința din 9 iunie 1907, p. 10.

¹⁰ Nicolae Titulescu, *Problema responsabilității juridice a statului și a comunelor cu privire la ultimele răscoale țărănești*, București, 1907, p. 42 și 53.

toți.“ El concluzionează că, din moment ce alții au instigat, răsculații „vinovați nu mai sînt“¹¹.

Evident, a avut și N. Titulescu scăderi, oscilări sau inconsecvențe, inclusiv în problema agrară, dar reformele economice, sociale pe care le-a preconizat au depășit uneori limitele clasei sale. Atitudinea sa patriotică și vederile sale înaintate, privind rezolvarea problemei agrare, au corespuns însă în acea vreme dezideratelor maselor țărănești.

¹¹ Document aflat, în copie, în posesia autorului ; vezi și dosarul nr. 73/1907 din fondul Titulescu aflat la Biblioteca Academiei R.S.R.